

Хомутенко В.П.,
к.е.н., професор кафедри фінансів,
Одеський національний економічний університет
Волкова О.Г.,
к.е.н., старший викладач кафедри фінансів,
Одеський національний економічний університет

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню змін у податковому регулюванні корпоративних фінансів з податку на прибуток підприємств. За результатами дослідження встановлено, що трансформації в оподаткуванні податком на прибуток підприємств, які відбувалися з моменту прийняття Податкового кодексу України до сьогодні, не призвели до поліпшення показників ефективності діяльності корпоративних фінансів: рівень рентабельності виробництва, темпи зростання обсягів виробництва, чистого прибутку, стан оновлення основних засобів, приток інвестицій залишаються незадовільними. Обґрунтовано рекомендації стосовно вдосконалення податкового регулювання з податку на прибуток підприємств із метою створення умов для розширеного відтворення корпоративних фінансів.

Ключові слова: оподаткування, податок на прибуток підприємств, суб'єкти господарювання, податкове регулювання.

Постановка проблеми. Зважаючи на те, що переважна частка у складі податкових надходжень до бюджету держави припадає на суб'єктів господарювання, питання податкового регулювання їх господарської діяльності завжди знаходиться в центрі уваги науковців. Обрана тематика дослідження актуалізується в умовах економічної кризи, що загострює питання фінансового забезпечення як самих суб'єктів господарювання, так і наповнення доходної частини бюджету держави. Податкова політика займає провідне місце серед інструментів впливу як на розвиток суб'єктів господарювання, розширення їх діяльності, так і на збільшення податкових надходжень до державної казни. Із цього приводу, виникає питання необхідності збалансування інтересів держави та суб'єктів господарювання таким чином, щоб правила оподаткування суб'єктів господарювання не тільки забезпечували достатній рівень податкових надходжень до державного бюджету, а й стимулювали розвиток корпоративних фінансів, створювали умови для їх розширеного відтворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика оподаткування знаходиться в центрі уваги таких вітчизняних учених, як Крисоватий А.І., Соколовська А.М., Юрій С.І., Чугунов І.Я., та ін., які досліджують сучасні зміни не тільки податкової системи України, а й зарубіжних країн, визначають основні тенденції у податковій політиці сучасного розвитку економіки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження правил оподаткування корпоративного сектору економіки не є абсолютно новим для фінансової науки. Разом із тим перманентні зміни цих правил, які відбуваються з моменту набуття чинності Податкового кодексу України, впливають на результати діяльності суб'єктів господарювання. Наслідки цього впливу є досить суперечливими та потребують нових наукових досліджень.

Мета статті полягає у дослідженні змін у податковому регулюванні з податку на прибуток підприємств із моменту набуття чинності Податкового кодексу України, визначенні їх позитивних та негативних сторін та впливу на фінансовий стан суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальновідомо, що метою діяльності корпоративного сектору економіки є отримання прибутку. Корпорації – юридичні особи, які створюються з метою виробництва товарів і послуг та їх продажу на ринку та які є джерелами прибутку чи іншої фінансової вигоди для свого власника [1, с. 9]. Фінансова вигода полягає у збільшенні вартості активів корпорації, у результаті чого зростає її прибуток, який отримує власник.

Аналізуючи показники діяльності підприємств України, відзначимо погіршення фінансового результату до оподаткування та чистого прибутку (збитку), збереження значної кількості збиткових підприємств та, відповідно, розмірів збитків від їх господарської діяльності (табл. 1).

Темпи зростання витрат підприємств починаючи з 2012 р. є вищими порівняно з темпами збільшення доходів, що в результаті призвело до їх збиткової діяльності (рис. 1).

Таблиця 1

Фінансові результати господарської діяльності підприємств України в 2010–2014 рр.

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Власний капітал, млн. грн.	1426711,6	1586284,7	1 904 940,2	1 950 374,9	1480658
Фінансовий результат до оподаткування, млн. грн.	58334,0	122210,0	101884,7	29283,2	-517368,2
Фінансовий результат до оподаткування підприємств, які отримали прибуток, млн. грн.	189640,8	255545,9	248035,9	209864,5	236261,1
Питома вага підприємств, що одержали прибуток, у % до загальної кількості, %	59,0	65,1	64,5	65,9	66,3
Чистий прибуток (збиток), млн. грн.	13906,1	67797,9	35067,3	-22839,7	-583785,9

Джерело: складено за даними [2]

В економіці корпоративним фінансам відводяться такі ролі, як інвестування в різні види активів та формування необхідних фінансових ресурсів для такого інвестування [3, с. 3]. Одним із головних джерел інвестиційних коштів підприємств є прибуток після оподаткування (чистий прибуток). Отже, збиткова діяльність національних підприємств є ознакою відсутності у них можливості до інвестиційної діяльності та розширення виробництва, що відзначається на значному скороченні капітальних інвестицій (рис. 2).

На фоні значного скорочення капітальних інвестицій гострим питанням для підприємств України залишається необхідність оновлення застарілих основних засобів, рівень зносу яких перевищує 80% та продовжує зростати (табл. 2).

Незадовільний фінансовий стан національних підприємств погіршується відтоком їх капіталу (рис. 3).

Водночас із погіршенням фінансового стану підприємств погіршення стану розрахунків платників податків із бюджетом є цілком логічним (табл. 3).

Як свідчать показники табл. 3, на фоні зменшення розстрочення податкового боргу на 10,4% та зменшення списання податкового боргу на 21,4% порівняно з попереднім 2013 р. загальна сума податкового боргу зросла в 2014 р. на 52,8%.

Серед інструментів впливу на фінансовий стан суб'єктів господарювання податок на прибуток підприємств займає вагоме місце. Цей податок впливає на обсяги виробництва та процеси відтворення: розвиток підприємств ґрунтується на величині прибутку, який залишається у них після сплати податків та спрямовується у виробництво.

У національній практиці адміністрування податку на прибуток підприємств трансформації відбувалися з базою оподаткування, методикою її обчислення, ставками податку, переліком платників податку та податковими пільгами. Основною ідеєю цих змін є зменшення податкового навантаження на фоні збереження фіскальної ефективності цього податку, спрощення порядку його адміністрування. Слід зазначити, що

світовий досвід свідчить про застосування державами різних видів важелів, зважаючи на ступень розвиненості економіки: економічно розвинені держави зменшують податкові ставки; держави з економікою перехідного типу запроваджують диференційовані ставки податку [5, с. 35]. Україна обрала комбінований підхід.

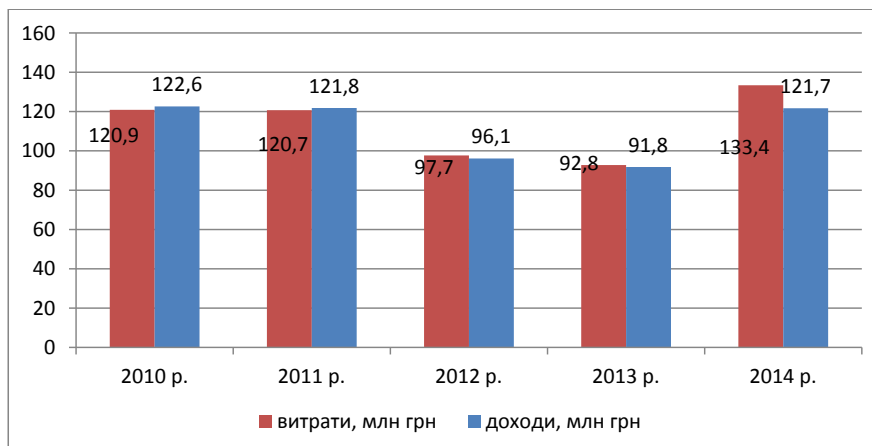

Рис. 1. Темпи росту доходів та витрат підприємств України в 2010–2014 рр.

Джерело: складено за даними [2]

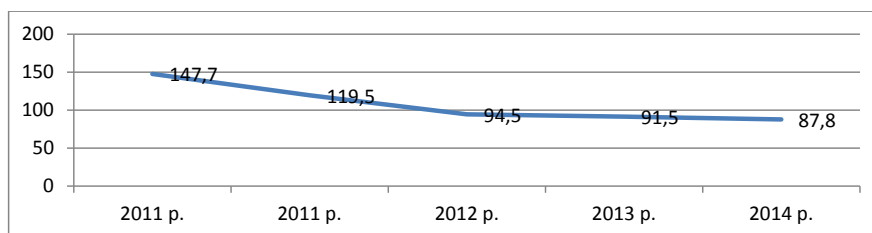

Рис. 2. Темпи росту капітальних інвестицій підприємств України в 2011–2014 рр., %

Джерело: складено за даними [2]

Рис. 3. Співвідношення власного та несплаченого та вилученого капіталу підприємств України в 2009–2014 рр., %

Джерело: складено за даними [2]

Таблиця 2

Стан основних засобів підприємств України в 2010–2014 рр.

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Залишкова вартість, млн. грн.	4906461,9	1309947,4	16870527	1750945,8	2274922
Знос, млн. грн.	4906461,9	5645550,7	6822814,4	7837608,8	11477195
Рівень зносу, %	80,5	81,2	80,2	81,7	83,5

Джерело: складено за даними [2]

Із метою зниження податкового навантаження на суб'єктів господарювання за період дії Податкового кодексу України відбулося поетапне зменшення основної податкової ставки з податку на прибуток підприємств з 25% у 2010 р. до 18% у 2014 р.

З 01.01.2015 р. Податковим кодексом України визначено нові правила визначення об'єкту оподаткування з податку на прибуток підприємств: на підставі даних бухгалтерського обліку, фінансової звітності про доходи та витрати та даних про фінансові результати до оподаткування, що нівелює наявність різниці у визначенні об'єкту оподаткування за даними бухгалтерського та податкового обліку та зменшує можливості маніпуляцій із визначенням об'єкту оподаткування під час формування доходів та витрат платників податку.

Новелою в адмініструванні податку на прибуток підприємств стало запровадження з 2013 р. механізму сплати авансових внесків із цього податку в розмірі не менше 1/12 нарахованої до сплати суми податку за попередній звітний податковий рік. Слід визнати, що введення норми щодо авансових платежів по податку на прибуток підприємств можна розглядати як засіб нівелювання звуження бази оподаткування за цим податком у зв'язку зі зменшенням обсягів ВВП. Разом із тим сплата податку на умовах авансових платежів призводить до кредитування підприємствами бюджету за рахунок оборотних коштів (табл. 4).

Із 2016 р. механізм авансування податкових платежів дещо трансформовано: замість щомісячних авансових платежів сплачується авансовий платіж у розмірі 2/9 податку на

прибуток підприємств, нарахований за три квартали 2016 р. за податковою звітністю. Враховуючи, що щоквартально звітують лише окремі категорії платників податку (підприємства з річним доходом більше 20 млн. грн. та ін.), обов'язок сплати авансового платежу платниками податку, для яких звітним періодом є рік, відсутній. Для них фактично відновлено механізм розрахунку податку на прибуток, що ґрунтується на фактичних показниках прибутку.

Із метою стимулювання інвестиційної активності в багатьох країнах із розвинутою ринковою економікою прибуток, що спрямовується на інвестування, повністю або частково звільняється від оподаткування. В Україні довгий час діяло цільове звільнення від оподаткування окремих галузей економіки (судно-, літакобудівництво). Однак від'ємні показники капітальних інвестицій та рівень зношеності основних засобів свідчать, що підприємства не вкладали отримані від податкових пільг кошти в оновлення основних засобів, а спрямовували їх на поточні потреби. За висновками експертів Інституту стратегічних досліджень, податкові пільги цільового спрямування для окремих галузей економіки, для окремих видів діяльності, не були ефективними, навпаки, це призвело до втрат державного бюджету. Такі пільги були спрямовані на зменшення рівня оподаткування окремих галузей із «ручним» режимом надання податкових стимулів [6].

Із 01.01.2015 р. було суттєво переглянуто перелік операцій, звільнених від оподаткування з податку на прибуток підприємств. Скасовано податкові пільги для окремих галузей економіки (легкої, літакобудівної, суднобудівної промисловості, машинобудування для агропромислового комплексу, кінема-

Таблиця 3

Показники стану податкового боргу в 2013–2014 рр.

Показник	2013 р.	2014 р.
Податковий борг, млн. грн.	9900	20972
Розстрочення грошових зобов'язань, млн. грн.	7100	6331
Списано податкового боргу, млн. грн.	4500	3545

Джерело: складено за даними [4]

Таблиця 4

Дебіторська та кредиторська заборгованість підприємств України за розрахунками з бюджетом у 2010–2013 рр.

№ п/п	Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
1.	Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом, млн. грн.	78528,1	87528,8	96443,2	103603,4
2.	Темпи росту, %		111,5	110,2	107,4
3.	Кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом, млн. грн.	48458,7	35836,7	30321,5	32415,0
4.	Темпи росту, %	-	74,0	84,6	106,7
5.	Різниця між дебіторською та кредиторською заборгованістю, млн. грн.	30069,4	51692,1	66121,7	71188,4
6.	Питома вага кредиторської заборгованості у дебіторській, %	61,7	40,9	31,4	31,3

Джерело: складено за даними [2]

Таблиця 5

Динаміка надходжень податку на прибуток підприємств у Зведеному бюджеті України за 2011–2015 рр.

Показник	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Податок на прибуток підприємств, млн. грн.	55 097,0	55 793,0	54 994,0	40 20,5	39 053,2

Джерело: складено за даними [2]

тографії), для окремих видів господарської діяльності (продаж дитячого харчування, видобування та використання газу, виробники біопалива та ін.)

Серед суттєвих змін у методиці обчислення податку на прибуток підприємств відзначимо правила формування витрат. До 01.01.2015 р. під час визначення оподаткованого прибутку підприємство мало право включити до складу витрат витрати, що пов'язані з ремонтом та поліпшенням об'єктів основних засобів, у тому числі орендованих на суму, не більше 10% сукупної балансової вартості всіх основних засобів. Частина вартості таких ремонтів/поліпшень у сумі, що перевищувала 10%, відносилася на збільшення балансової вартості об'єкта основних засобів та підлягала амортизації (п. 146.11, 146.12 ПКУ).

Із 01.01.2015 р. скасований 10-відсотковий ліміт «ремонтних витрат». Можливість віднесення «ремонтних» витрат до складу витрат чи збільшення на їх суму первісної вартості основних засобів залежить від характеру ремонтних робіт: модернізації, модифікації, добудови, дообладнання, реконструкції тощо збільшує первісну вартість основних засобів; проведення технічного огляду, нагляду, обслуговування, ремонту тощо включається до складу витрат.

Крім того, встановлено обмеження щодо можливості амортизації лише для основних засобів, які використовуються в господарській діяльності. Відповідно до п.138.3.2. Податкового кодексу України, не підлягають амортизації витрати на придбання/самостійне виготовлення та ремонт, а також на реконструкцію, модернізацію або інші поліпшення основні засоби, які не використовуються в господарській діяльності підприємства, тобто «невиробничі основні засоби».

Незважаючи на постійні зміни в адмініструванні податку на прибуток підприємств, показники ефективності податкового регулювання корпоративних фінансів в Україні залишаються незадовільними: рівень рентабельності виробництва, темпи зростання обсягів виробництва, чистого прибутку, стан оновлення основних засобів, приток інвестицій.

Падіння обсягів виробництва, від'ємні фінансові результати суб'єктів господарювання обумовлюють автоматичне звуження бази оподаткування податком на прибуток підприємств, наслідком чого є скорочення надходжень із цього податку (табл. 5).

Слід визнати, що податкова політика у сфері оподаткування доходів суб'єктів господарювання має суперечливий характер: зниження податкової ставки нівелюється введенням сплати податку авансовими платежами; розрахунок бази оподаткування за правилами бухгалтерського обліку поряд із встановленням податкових пільг у «ручному режимі» та відсутністю ефективного контролю за цільовим використанням податкових пільг.

Висновки. Отже, для нашої держави потрібні нові підходи до оподаткування, пов'язані зі змінами в регулюванні інвестиційних ресурсів, потоків капіталів.

На нашу думку, доцільнішим є застосування більш ефективної амортизаційної політики як інструменту стимулювання інвестиційних укладень підприємств, у тому числі вдосконалення правил прискореної амортизації.

У розвинених країнах частка амортизаційних відрахувань у структурі інвестицій становила близько 70–80%. В Україні частка амортизації у структурі інвестицій становить тільки 15–20%.

Підприємствам України надано право розраховувати амортизаційні відрахування за методом прискореного зменшення залишкової вартості. Однак, зважаючи на стан основних засобів та коштів, які спрямовуються підприємствами на їх онов-

лення в умовах нестачі фінансових ресурсів, вбачається за доцільне підвищити норми податкової амортизації основних засобів, використовувати прискорену амортизації в окремих галузях економіки [4].

Задля забезпечення необхідного рівня податкових надходжень до бюджету країни податкова політика держави має фіскальну спрямованість. Однак саме незадовільне фінансове становище суб'єктів господарювання вимагає від держави проведення стимулюючої податкової політики, спрямованої на зниження податкового навантаження з податку на прибуток підприємств.

Поряд зі стимулюванням корпоративних фінансів засобами податкової політики суб'єкти господарювання мають усвідомлювати наявність відповідальності за отриманими податковими пільгами та невідворотність нарахування фінансових санкцій за їх нецільове використання. Отже, посилення ефективності податкового контролю над цільовим використанням податкових пільг має бути одним із першочергових завдань Державної фіскальної служби України.

Ефективність надання податкових пільг має визначатися за конкретно встановленими показниками результативності використаних суб'єктами господарювання податкових пільг із податку на прибуток, зокрема реалізації останніми інвестиційних програм, оновлення основних засобів тощо. Розробка зазначених показників результативності використання податкових пільг із податку на прибуток підприємств мають бути об'єктом подальших наукових розробок.

Література:

1. Крисоватий А.І. Корпоративні фінанси в контексті викликів сучасної інноваційної економіки / А.І. Крисоватий, В.М. Федосов, Н.С. Рязанова // Фінанси України. – 2013. – № 9. – С. 7–23.
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Брейли Р., Майерс С. Принципы корпоративных финансов / Р. Брейли, С. Майерс ; пер. с англ. – М. : Олимп – Бизнес, 1997. – 1120 с.
4. Крисоватий А.І. Податкові трансформації в ЄС та податкова політика України в контексті євроінтеграції : [монографія] / А.І. Крисоватий, В.М. Мельник, Т.В. Кошук . – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – 236 с.
5. Висновки щодо виконання Державного бюджету України за 2014 рік : підготовлено департаментом з питань бюджетної політики і затверджено Постановою Колегії Рахункової палати. – К., 2015. – 67 с.
6. Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання : аналіз. доп. / Я.А. Жаліло, К.А. Кононенко, В.М. Яблонський [та ін.] ; за заг. ред. Я.А. Жаліла. – К. : НІСД, 2014. – 132 с.

Хомутенко В.П., Волкова О.Г. Некоторые аспекты трансформации налогового регулирования корпоративных финансов Украины

Аннотация. Статья посвящена исследованию изменений в налоговом регулировании корпоративных финансов с налога на прибыль предприятий. По результатам исследования установлено, что трансформации в налогообложении налогом на прибыль предприятий, которые происходят с момента принятия Налогового кодекса Украины, не привели к улучшению показателей эффективности деятельности корпоративных финансов: уровень рентабельности производства, темпы роста объемов производства и чистой прибыли, обновление основных средств, приток инвестиций остаются неудовлетворительными. Обоснованы рекомендации

относительно усовершенствования налогового регулирования налога на прибыль предприятий с целью создания условий для расширенного обновления корпоративных финансов.

Ключевые слова: налогообложение, налог на прибыль предприятий, субъекты хозяйствования, налоговое регулирование.

Homutenko V.P., Volkova O.G. Some aspects of the transformation of the tax regulation of corporate Finance of Ukraine

Summary. The article is devoted to the study of changes in the tax regulation of corporate Finance for the

tax on profit of enterprises. The results of the study found that transformation in taxation tax on profit of enterprises, which have occurred since the adoption of the Tax code of Ukraine, has not led to improved performance indicators corporate Finance: the level of profitability of production, growth of production volumes, net profit, the state of renovation of fixed assets, investment remains unsatisfactory. Substantiated recommendations on the improvement of tax regulation of the tax on profit of enterprises with the aim of creating conditions for expanded reproduction of corporate Finance.

Keywords: taxation, tax on profit of enterprises, entities, tax regulation